

การศึกษารูปแบบการส่งเสริมอนุรักษ์งานพุทธศิลป์นครลำปาง กรณีศึกษา:  
วัดทุ่งม่านใต้ ตำบลบ้านเป้า อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง  
Studying Lampang Province Buddhist Art Work Promotion and  
Conversation Format: Thung Man Tai Temple,  
Ban Pao Sub-district, Mueang District, Lampang Province

สุดชยาภรณ์

Suttachayaporn

พระครูมหาวิทยาลัสมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

singchai2559@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษารูปแบบการส่งเสริมอนุรักษ์งานพุทธศิลป์นครลำปาง กรณีศึกษา: วัดทุ่งม่านใต้ ตำบลบ้านเป้า อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ เพื่อศึกษารูปแบบการบูรณาการการสร้างงานศิลป์วัดทุ่งม่านใต้ เพื่อศึกษาผลการเรียนรู้รูปแบบการบูรณาการ การสร้างงานศิลป์วัดทุ่งม่านใต้ ข้อเสนอแนะ และปัญหาอุปสรรค ในการทำวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้ข้อมูลปฐมภูมิ โดยใช้แบบสอบถาม และข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย เอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยการสุ่มตัวอย่างกับประชากรจำนวน 4 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่กลุ่มนิสิตบรรพชิต กลุ่มนิสิตคฤหัสถ์ อาจารย์ และผู้นำชุมชน ที่เข้าร่วมการทำวิจัยครั้งนี้ 56 รูป/คน โดยใช้สถิติหาค่าความถี่ร้อยละ และ พรรณนา (Descriptive Research)

ผลการศึกษาพบว่า ความพึงพอใจของกลุ่มนิสิตบรรพชิต นิสิตคฤหัสถ์ อาจารย์ และผู้นำชุมชน ที่เข้าร่วมทำการวิจัยครั้งนี้ มีความแตกต่างกันคือในส่วนที่ได้รับประสบการณ์ตรงหรือได้เรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คนจากกรณีตัวอย่างการลงพื้นที่ดำเนินการร่วมกับอาจารย์ มีความพึงพอใจมากที่สุด ร้อยละ 92.9 ในส่วนของการร่วมกิจกรรม ทำให้มีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียนมากขึ้น มีความพึงพอใจมากที่สุด ร้อยละ 75.0 รองลงมา คือ นิสิตบรรพชิต มีกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับการปฏิบัติงาน ในระดับมากที่สุด ร้อยละ 55.4

คำสำคัญ: การส่งเสริม อนุรักษ์ รูปแบบ พุทธศิลป์

Abstract

Studying Lampang Province Buddhist Art Work Promotion and Conservation Format: Thung Man Tai Temple, Ban Pao Sub-district, Mueang District, Lampang Province, was aimed to study the format of integration and building art work of Thung Man Tai Temple and to study the learning result of integration format and building art work of Thung Man Tai. Suggestions, problems and obstacles were included. In this research, the primary data was collected by questionnaire and information from related research and academic documents. The four sample groups were monk students, general students, lecturers, and community leaders, totaling 56 monks/persons. The statistics were used to find average and percentage and descriptive research was applied. The persons who attended this research had the different satisfactions as follows: those receiving direct

experience or learning people's way of life from the sample cases/field work with the lecturers had the most satisfaction; 92.9 percent and people participating activities gained more understanding in the content of the studied subjects had the most satisfaction; 75.0 percent. Monk students had activities corresponding to operations at the second level; 55.4 percent.

**Keywords:** Promotion, Conservation, Format, Buddhist Art

## บทนำ

การศึกษาตามหลักสูตร 2555 ของคณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิชาโทพุทธศิลปกรรม ของวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางได้เริ่มมีการเปิดหลักสูตรตั้งแต่ปีการศึกษา 2555 เป็นต้นมาโดยผ่านมติของคณะกรรมการให้เลือกเนื้อหาวิชาที่มีประโยชน์ต่อนิสิตทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์โดยได้นำความรู้ด้านศิลปมาเสริมศักยภาพให้นิสิตได้ศึกษาตามหลักสูตร ปี 2555 เป็นทางเลือกให้แก่ นิสิต ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาในหมวดที่ 4 มาตรา 22 ได้กำหนดไว้ว่า การศึกษาต้องมุ่งพัฒนาคนให้เต็มไปด้วยศักยภาพ โดยให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การจัดการเรียนการสอนจะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนรู้ ได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองรวมทั้งการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาและกิจกรรม จึงควรจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2542) ในด้านการจัดการศึกษาที่จะตอบสนองกระบวนการพัฒนาผู้เรียนจึงควรนำเหตุการณ์และสภาพปัญหาจากชุมชน สภาพสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามาศึกษาเรียนรู้ วิเคราะห์เพื่อสร้างองค์ความรู้ วิธีการใหม่ซึ่ง ผลงานศิลปะที่เป็นศิลปกรรมท้องถิ่นจะใช้วัสดุในท้องถิ่นในการประดิษฐ์งานศิลป์ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ คือความคิด ฝีมือ ความเรียบง่าย ประโยชน์ใช้สอยและความงามบนพื้นฐานของธรรมชาติแวดล้อม สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ ศิลปกรรมท้องถิ่นจึงมีความหมายต่อการดำรงชีวิตและมีคุณค่าต่อการบำรุงขวัญ เป็นศิลปกรรมที่มีการศึกษาและสืบสานที่เป็นในเชิงวัฒนธรรม หรือที่เรียกว่างานศิลปะพื้นบ้านหรือศิลปกรรมหัตถกรรมพื้นบ้านนั่นเอง ดังนั้นงานศิลปะพื้นบ้านนอกจากจะตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในด้านจิตใจแล้วยังตอบสนองความต้องการด้านร่างกายที่เกิดจากการนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน โดยนิสิตต้องมีความสามารถประยุกต์ใช้กับสภาพจริงในภาคสนาม มากกว่าการเรียนรู้ในห้องเรียน หรือไม่เฉพาะด้วยวิธีการท่องจำเพียงอย่างเดียว เป้าหมายของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ที่มีการศึกษาและสืบสานที่เป็นในเชิงวัฒนธรรม วิทยาลัยสงฆ์นครลำปางโดยเฉพาะคณะพุทธศาสตร์ ได้ทำการวิจัย ณ วัดทุ่งม่านใต้ ที่มีความพร้อมในด้านแหล่งศึกษาศิลป์ และความพร้อมในด้านความต้องการโดยเฉพาะนิสิตและเจ้าอาวาส จึงได้มีแนวทางในการสืบสานความรู้ ในเชิงการเรียนและการปฏิบัติการ ด้านงานศิลป์ต่างๆ ที่เป็นฐานรูปแบบ ความรู้จากการถ่ายทอดความรู้จากพระอาจารย์และวิทยากร เช่นการสร้างงานศิลป์ด้วยหัตถกรรม ซึ่งสืบทอดความรู้เพื่อไปซ่อมแซม ศาสนสถาน วิหาร โบสถ์ มากขึ้น ถึงแม้ว่าปัจจุบันสภาพสิ่งต่างๆ ได้ชำรุดทรุดโทรมเป็นจำนวนมาก จากภัยธรรมชาติและจากฝีมือมนุษย์เองที่ทำให้ลวดลายศิลป์ที่มีอยู่ได้ถูกทำลายหายไป จึงยากต่อการซ่อมแซม เพราะผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ศิลป์ต่างๆ ขาดแคลน และมีค่าใช้จ่ายคิดเป็นมูลค่าสูง เพราะขาดช่างในการดูแลซ่อมแซม และหากเป็นวัดที่มีศิลปะและนวัตกรรมการสร้างที่ละเอียด ต้นทุนที่ใช้ใน

การดูแลก็มากเป็นพิเศษ ก็เป็นการยากที่ช่างท้องถิ่นจะทำได้ ต้องอาศัยช่างสิบหมู่มาทำการซ่อมแซม ซึ่งต้องใช้งบประมาณมากมาย และงานก็ต้องรอ เพราะช่างที่ชำนาญมีจำนวนจำกัด

จากเหตุผลดังกล่าว ทางวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางมองเห็นการเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาส จึงได้มีโครงการวิจัยและการศึกษาหารูปแบบที่เหมาะสมลงตัว โดยเปิดโอกาสให้ช่างพื้นบ้าน และปราชญ์พื้นบ้านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ครั้งนี้ ตลอดถึงวิทยากรที่อยู่ต่างสถาบันมาถ่ายทอดให้ความรู้เพื่อต่อยอดความคิดหรือต่อยอดในรายวิชาที่นิสิตได้ศึกษาอยู่เพื่อให้เกิดการสร้างงานศิลป์ใหม่ๆ และสามารถบูรณาการเข้ากับรายวิชาที่กำลังศึกษาอยู่ในคณะพุทธศาสตร์ ซึ่งการเรียนการสอนยังไม่ครบเต็มตามหลักสูตร การประเมินหลักสูตรจึงยังไม่มีตัวบ่งชี้ความสำเร็จได้ แต่ด้วยอาศัยการบูรณาการในขณะเรียน ของนิสิต ผู้วิจัยจึงได้สำรวจความต้องการของนิสิตและมองเห็นเนื้อหาวิชาที่เป็นหัวข้อที่น่าสนใจที่สอดคล้องกับรายวิชาที่เรียนซึ่งมีแนวคิดงานศิลป์ของ อาจารย์ศิริวัฒน์ นารีเลิศที่ได้พูดถึงความสัมพันธ์ของทัศนศิลป์ภูมิปัญญาไทยกับการดำรงชีวิต การสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ของมนุษย์นั้นมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ (ศิริวัฒน์ นารีเลิศ, 2557) เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น เป็นแหล่งให้ความรู้ทางวิชาการแก่สังคม การเรียนรู้งานศิลป์จึงมีการวิจัยนี้เกิดขึ้น โดยมีการส่งเสริมนิสิตให้มีการเรียนรู้แบบบูรณาการทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน โดยอาศัยหลักการใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 4 ว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษา หน้าที่ 7 มาตรา 23 กำหนดไว้ว่า “การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมในแต่ละระดับการศึกษา” และใน มาตรา 24 (4) ได้กำหนดไว้ว่า “การจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชา” (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542) ของคณะพุทธศาสตร์ จึงได้มีการทำวิจัยครั้งนี้

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการบูรณาการการสร้างงานศิลป์วัดทุ่งม่านใต้ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาผลการเรียนรู้รูปแบบการบูรณาการ การสร้างงานศิลป์วัดทุ่งม่านใต้ อำเภอเมือง

จังหวัดลำปาง

### ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นกระบวนการบูรณาการ (Research Based Instruction) และการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน (Participatory Action Research: PAR) และการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Study Research) ประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ใช้รูปแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (semi-structured interview) และมีแบบประเมินเป็นบทวิเคราะห์ในเชิงรูปแบบการเรียนรู้ และประเมินเป็นบทวิเคราะห์เชิงวัดผลการเรียนรู้กลุ่มประชากร ได้แก่ อาจารย์ ผู้นำชุมชน นิสิตทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ ที่เข้าอบรมในวัดทุ่งม่านใต้จำนวน 56 รูป/คน

### ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษารูปแบบการบูรณาการ การสร้างงานศิลป์ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามด้านการเรียนรู้การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละ 41.1 รองลงมาคือมีการเรียนรู้ด้านการบริการวิชาการแก่สังคมคิดเป็นร้อยละ 35.7 เห็นว่า โครงการวิจัยมี ลักษณะการบูรณาการใน

รายวิชา การวาดลายเส้นพื้นฐาน จิตรกรรมพื้นฐาน ทฤษฎีและองค์ประกอบของศิลป์ ธรรมบทศึกษา ร้อยละ 12.5 และเห็นว่าเป็นการสร้างอาชีพระหว่างนิสิตเก่าใหม่ และชุมชน ร้อยละ 12.5

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อศึกษาผลการเรียนรู้รูปแบบการบูรณาการการสร้างงานศิลป์ จากผลการศึกษาพบว่าผลการเรียนรู้ในด้านการบริการวิชาการแก่สังคม มีผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์งานพุทธศิลป์นครลำปางอยู่ในอันดับมากที่สุด ร้อยละ 41.1 รองลงมา อันดับมาก ร้อยละ 37.5 ระดับปานกลาง ร้อยละ ระดับน้อย 21.4 ส่วนการได้ฝึกปฏิบัติจริงเพื่อใช้เป็นต้นแบบสู่การสร้างงานศิลป์ด้านอื่นๆ ได้เหมาะสมกับเนื้อหาในการบรรยายพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจอยู่ในอันดับมากที่สุด ร้อยละ 46.4 รองลงมา อันดับมาก ร้อยละ 41.1 ระดับปานกลาง ร้อยละ 12.5 ส่วนการได้สร้างศิลปงานใหม่ขึ้นพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจอยู่ในอันดับมากที่สุด ร้อยละ 53.6 รองลงมา อันดับมาก ร้อยละ 35.7 ระดับปานกลาง ร้อยละ 10.7 และมีความมั่นใจในการให้ความรู้ในรายวิชาที่ศึกษามากขึ้นพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจอยู่ในอันดับมากที่สุด ร้อยละ 41.1 รองลงมา อันดับมาก ร้อยละ 32.1 ระดับปานกลาง ร้อยละ 26.8 ผลการเรียนรู้รูปแบบการบูรณาการ การสร้างงานศิลป์ ด้านการสร้างงานศิลป์ผลการเรียนรู้ด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจที่ได้เรียนรู้การแกะลายอยู่ในอันดับมากที่สุด ร้อยละ 37.5 รองลงมา อันดับมาก ร้อยละ 35.7 ระดับปานกลาง ร้อยละ 26.8 และมีทักษะแกะแบบปูนปั้นพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจอยู่ในอันดับมากที่สุด ร้อยละ 28.5 รองลงมา อันดับมาก ร้อยละ 17.8 ระดับปานกลาง ร้อยละ 10.7 ระดับน้อย ร้อยละ 8.9 และได้เรียนรู้เทคนิคการปิดแผ่นทองคำเปลวพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจอยู่ในอันดับมากที่สุด ร้อยละ 35.7 รองลงมา อันดับมาก ร้อยละ 28.5 ระดับปานกลาง ร้อยละ 10.7 ระดับน้อย ร้อยละ 4.2 ส่วนการเป็นพี่เลี้ยงหรือผู้นำในการอนุรักษ์ประเพณีของท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้นพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจอยู่ในอันดับมากที่สุด ร้อยละ 60.71 รองลงมา อันดับมาก ร้อยละ 17.8 ระดับปานกลาง ร้อยละ 10.7 ระดับน้อย ร้อยละ 10.7

ผลการเรียนรู้รูปแบบการบูรณาการ การสร้างงานศิลป์ด้านการสร้างงานอาชีพระหว่างศิษย์เก่าศิษย์ใหม่และชุมชน พบว่าการสร้างงานอาชีพระหว่างศิษย์เก่าศิษย์ใหม่และชุมชน ของผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจด้านการฝึกอาชีพช่างเพื่อซ่อมแซมเสนาสนะของวัดของอยู่ในอันดับมากที่สุด ร้อยละ 42.9 รองลงมา อันดับมาก ร้อยละ 32.1 ระดับปานกลาง ร้อยละ 25.0 ในด้านการสร้างงานศิลป์ใหม่พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจอยู่ในอันดับมากที่สุด ร้อยละ 58.9 รองลงมา อันดับมาก ร้อยละ 25.0 ระดับปานกลาง ร้อยละ 16.1 และในด้านอาชีพช่างทาสีระบายสีพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจอยู่ในอันดับมากที่สุด ร้อยละ 55.3 รองลงมา อันดับมาก ร้อยละ 28.6 ระดับปานกลาง ร้อยละ 16.1 และได้ฝึกทักษะตามฐานเรียนรู้ 4 ฐาน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจอยู่ในอันดับมาก ร้อยละ 53.6 รองลงมา อันดับมากที่สุด ร้อยละ 28.6 ระดับปานกลาง ร้อยละ 17.8

ผลการเรียนรู้รูปแบบการบูรณาการ การสร้างงานศิลป์ด้านการบูรณาการการเรียนการสอนในรายวิชาการวาดลายเส้นพื้นฐาน จิตรกรรมเบื้องต้น, ศิลป์และองค์ประกอบศิลป์ ธรรมบทศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจได้เลือกลายศิลป์และข้อความพุทธวจนะที่เหมาะสมไปใช้ได้จริงอยู่ในอันดับมากที่สุด ร้อยละ 71.4 รองลงมา อันดับมาก ร้อยละ 19.5 ระดับปานกลาง ร้อยละ 8.9 ได้เรียนรู้วิธีการแกะลายเส้นเพื่อติด ทองคำเปลวพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจอยู่ในอันดับมากที่สุด ร้อยละ 80.3 รองลงมา อันดับมาก ร้อยละ 17.8 ระดับปานกลาง ร้อยละ 1.7 มีทักษะในการเรียนรู้และวิพากษ์วิจารณ์รูปภาพพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจอยู่ในอันดับมากที่สุด ร้อยละ 55.3 รองลงมา อันดับมาก ร้อยละ 35.7 ระดับปานกลาง ร้อยละ 8.9 มีเทคนิคในการระบายสีเพิ่มขึ้นพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความ

พึงพอใจอยู่ในอันดับมากที่สุด ร้อยละ 50.0 รองลงมา อันดับมาก ร้อยละ 32.1 ระดับปานกลาง ร้อยละ 17.8

### อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษางานวิจัยเรื่องการศึกษารูปแบบการส่งเสริมและอนุรักษ์งานพุทธศิลป์นครลำปาง กรณีศึกษา: วัดทุ่งม่านใต้ ตำบลบ้านเป้า อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ชำตัน มีนัยยะที่สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้ ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก ให้ความร่วมมือ และเห็นประโยชน์ของการทำงานแบบมีส่วนร่วม และสนใจที่จะเรียนรู้ ฝึกปฏิบัติ ให้การต้อนรับสถาบันวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เป็นอย่างดี และให้การสนับสนุนสถานที่ อาสาจัดหาอาหารให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริมและ เมื่อผ่านกระบวนการเรียนรู้ในภาพรวมแต่ละฐาน ได้เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชน บ้านเกิด วัด ศาสนสถาน และความคิดถึงครอบครัวเช่นเดียวกับแนวคิดของ (อรุณี เวียงแสงและคณะ, 2548) ได้กล่าวถึง หลักสูตรการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็นกระบวนการทำงานที่เน้นการมีส่วนร่วมหาเวลาหาฝึกทำที่วัด ในวัดหยุดต่อไป และความคิดรวมตัวของผู้สูงอายุในการใช้เวลาว่างเป็นประโยชน์ เห็นความสำคัญของงานพุทธศิลป์ในพื้นที่ของตนเอง และทราบบทบาทของตนเองในการสร้างสรรค์งาน และเผยแพร่งานพุทธศิลป์สู่ชุมชน และเกิดการเรียนรู้ในการปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ในด้านการการศึกษา นิสิตที่เข้ากระบวนการเรียนรู้ ได้มีการทบทวนหลักสูตรที่อาจารย์ผู้สอนในรายวิชาได้บรรยายในทฤษฎีในชั้นเรียน และได้ฝึกเรียนรู้กับอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญในภาคสนาม ในรายวิชา การวาดลายเส้นพื้นฐาน และพุทธศิลป์ จิตรกรรมพื้นฐาน องค์ประกอบขององค์ศิลป์ โดยการบูรณาการนำเอาเทคนิคที่ได้ศึกษาในหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาไปใช้ประยุกต์กับงานศิลป์ด้านอื่น เพื่อสร้างอาชีพใหม่ และเสริมทักษะ ประสบการณ์ในรายวิชา และสามารถนำไปเป็นแนวทางให้บริการวิชาการแก่สังคมได้ ซึ่งการสร้างงาน พุทธศิลป์ โดยใช้ความรู้พื้นฐานของนิสิตและของผู้เข้ารับการอบรม ได้แสดงศักยภาพที่มีอยู่มาสร้างงานต่างๆ โดยศึกษาและระดมสมอง จากทีมงาน หรือจาก การแสดงความสามารถของตนเอง และสามารถสร้างผลงานด้านพุทธศิลป์ และมีพัฒนาตนเองให้เป็นศิลปินอิสระได้ บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการเช่นเดียวกับ (สุพร จุลทอง, 2540) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทซึ่งมีสาระสำคัญว่าบทบาทจะต้องประกอบไปด้วย 1. รู้สถานภาพของตนในสังคม 2. คำนึงถึงพฤติกรรมที่ควรแสดงออกในสถานการณ์นั้นๆ ที่เหมาะสมกับสถานภาพของตน 3. คำนึงถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น 4. ประเมินผลการแสดงบทบาทของตนเอง และการที่ ชุมชนและนิสิต ผู้เกี่ยวข้อง ได้เรียนรู้รูปแบบการสร้างงานศิลป์สู่ชุมชน ได้โดยมีการศึกษากระบวนการต่างๆ ที่มีผลสำเร็จจากการศึกษาปฏิบัติทั้งทฤษฎีคือปรีชาญาณ และการนำองค์ความรู้หรือประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดนำไปปฏิบัติ เกิดความรู้ ความเข้าใจ ตามแนวคิด หลักการ และกระบวนการการสร้างรูปแบบต่างๆ โดยมีการทำงานร่วมกันในการหารูปแบบ การบูรณาการการสร้างงานศิลป์และเรียนรู้การทำการวิจัย เพื่อรับใช้สังคมของวิทยาลัยสงฆ์ลำปาง เช่นเดียวกับ (ยุพาพร รูปงาม, 2545) กล่าวว่า วิธีการบูรณาการงานวิจัยกับการเรียนการสอนคือ เริ่มต้นจากความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้เรียน แล้วให้ผู้เรียนคิดโจทย์ ตั้งวัตถุประสงค์ สมมุติฐาน และออกแบบการวิจัย เพื่อหาข้อมูลมาทดสอบสมมุติฐานตามที่ตั้งไว้ ดังนั้น การเรียนการสอนตามแนวนี้นี้ จึงใช้การวิจัยเป็นกรอบแนวทางในการจัดการเรียนการสอน แนวคิดที่ทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้และเกิดความคิดสร้างสรรค์ทางปัญญา หลังการดำเนินงานวิจัย จากการรวบรวมข้อมูลชุมชนและนิสิต ผู้เกี่ยวข้อง เกิดความรู้ ความเข้าใจแนวคิด หลักการ และกระบวนการทำงาน การบูรณาการการเรียนการสอน และการวิจัย เพื่อรับใช้สังคมของวิทยาลัยสงฆ์ลำปางอย่างชัดเจน เมื่อมีการเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการ การทำงานเป็นรูปธรรม การนำองค์ความรู้ มาใช้ มาปฏิบัติ และการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ทำให้เห็นภาพการเรียนรู้ที่ชัดเจนคือ ผลงานที่สำเร็จออกมาจากการรังสรรค์ความรู้บวกประสบการณ์ ให้มีความชำนาญมั่นใจ ในองค์ความรู้ที่



ได้รับการถ่ายทอด และรู้จักวิธีการบูรณาการ การสร้างงานศิลป์สู่ชุมชน และสามารถพัฒนารับใช้สังคม ได้อย่างยั่งยืน โดยมีผลงาน ของนิสิต เป็นเครื่องยืนยันคุณภาพของนิสิต และในอนาคตต้องการพัฒนาให้ยั่งยืนต่อไป การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนว่า การมีส่วนร่วม คือ เป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง จะต้องมีความจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลแรกของการที่ผู้คนมารวมกันได้ ควรจะต้องมีการตระหนักว่าการกระทำทั้งหมด ที่ทำโดยกลุ่ม ผู้นำชุมชน หรือกระทำการผ่านองค์กร เหมือนกับประชาชนที่อยู่ในชุมชนวัดทุ่งม่านใต้ และนิสิตผู้เกี่ยวข้องได้มีวิธีการทบทวน ปัญหา ประเด็นการศึกษาว่า ในชุมชนมีสภาพเป็นอย่างไร ใกล้เคียงกับศิลป์อย่างไร จากการรวบรวมข้อมูลชุมชน นิสิต มีการเรียนรู้จากกระบวนการบูรณาการอย่างลึกซึ้งว่าพุทธศิลป์เป็นศิลปวัฒนธรรมที่ล้ำค่า เป็นวัตถุทางพุทธศาสนาที่ควรอนุรักษ์ และสืบทอดให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ รักษาไว้ สืบทอด รุ่นต่อรุ่น จากการเรียนรู้ในครั้งนี้ ชุมชน และนิสิตเองไม่ได้มีความตระหนักในเรื่องนี้มาก่อน และเห็นว่าควรมีการบูรณาการกับสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนลำปาง เช่นการสร้างงานศิลป์ในเครื่องอุปกรณ์เซรามิค ควรจะมีการนำลายมาประยุกต์การการผลิตสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ในพื้นที่ต่อไป และ ในการพัฒนาชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ในเชิงศิลป์ที่ปรากฏ มีอยู่ในท้องถิ่นผู้นำชุมชนจะได้ มีการกำหนดแผนกิจกรรมที่สอดคล้อง ในการพัฒนางานพุทธศิลป์ในชุมชน อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนอย่างไร พบว่าจากการรวบรวมข้อมูลพบว่าเจ้าอาวาส วัดทุ่งม่านใต้ ที่เป็นเจ้าของสถานที่ จะดำเนินการนำร่อง ให้เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยให้เด็ก และผู้สูงอายุ เข้ามาร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ในวันหยุดต่อไปหากมีโอกาสก็จะประชุมกับผู้นำชุมชน กำหนดทำแผนโครงการ ผลักดันให้เป็นรูปธรรมต่อไป และเหมือนกับที่ (ชินรัตน์ สมสืบ, 2548) กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา ซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้ชุมชนเกิดการ พัฒนา เช่น การมีส่วนร่วม หลักการพัฒนาชุมชนกระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่ต้องใช้ในงานพัฒนาชุมชน และคนก็มีส่วนสำคัญที่สุด เพราะ คนเป็นศูนย์กลางหลักในการพัฒนาดังนั้น การสร้างฐานข้อมูล ในการพัฒนาและยกระดับหมู่บ้านทุ่งม่านใต้ ในการติดตามประเมินผล และการสนับสนุนงบประมาณขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น และตำบลต่อไปอย่างเป็นรูปธรรมอย่างไร พบว่าจากการรวบรวมข้อมูล ผู้ใหญ่บ้านทุ่งม่านใต้ จะนำเสนอผลการเรียนรู้ในวันนี้ เข้าที่ประชุมชาวบ้านต่อไป และจากผลการรวบรวมข้อมูลงานวิจัยอย่างเป็นระบบนำเสนอเอกสารรูปเล่มให้กับองค์กรส่วนท้องถิ่นเพื่อเป็นเอกสารสรุปจากการสังเกตและมีการรวบรวมข้อมูลวิธีการบูรณาการความรู้ในรายวิชาสู่การเรียนรู้งานพุทธศิลป์ของนิสิตจิตอาสาเพื่อบริการวิชาการแก่สังคม ที่ลงไปเป็นวิทยากรครั้งนี้ ได้แก่ นิสิตชั้นปีที่ 3 ที่กำลังศึกษาอยู่ เมื่อได้เรียนรู้กระบวนการทุกขั้นตอน ได้มีกิจกรรมจิตอาสา โดยได้เป็นทีมวิจัยร่วมในการนำความรู้ไปบริการแก่สังคม โดยได้ใช้อุปกรณ์ไปถ่ายทอดในฐานหนึ่งของการเรียนรู้ครั้งนี้ ซึ่งสร้างความภูมิใจให้กับอาจารย์ผู้สอน และสร้างความอบอุ่นใจให้กับอาจารย์ผู้สอน เพราะงานนี้อาจารย์ไม่ได้มาเป็นวิทยากรโดยตรงแต่มอบให้เป็นตัวแทนในการให้ความรู้ในโครงการวิจัยครั้งนี้ โดยไม่ต้องต้องมีการคัดอาสามัครจิตอาสา แต่มาทำเป็นทีม และมีการให้ความรู้ทั้งด้านเนื้อหา ทฤษฎี และภาคปฏิบัติ เพิ่มเติม เพื่อความเชี่ยวชาญ และประสิทธิภาพในการถ่ายทอดองค์ความรู้เต็มที่ เป็นการยืนยันการเรียนรู้ที่ได้จากการหลักสูตรที่เปิดสอนในคณะพุทธศาสตร์ ในรายวิชา ธรรมบทศึกษา พุทธศิลป์ และวิชาวาดลายเส้นพื้นฐาน ธรรมบทศึกษาและองค์ประกอบองค์ศิลป์ และการรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ผลการเรียนรู้ของนิสิตคณะพุทธศาสตร์ คณาจารย์ ที่สอนในรายวิชา ธรรมบทศึกษา พุทธศิลป์ และวิชาวาดลายเส้นพื้นฐาน ที่อบรมร่วมกับชุมชนทุ่งม่านใต้ มีความเข้าใจ เพิ่มขึ้น ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ จากผลงานที่เห็นชัดเจนเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตามการเตรียมพร้อมของการทำวิจัยแต่ละครั้งแม้จะเตรียมพร้อมกันมากเพียงไรก็ตาม หากมีการศึกษาประเด็นใหม่ในเรื่องหัวข้อเดิม ก็ถือว่า มีการนับหนึ่งใหม่อยู่นั้นเอง แต่ประโยชน์จากการทำ

วิจัยนั้น ผู้วิจัยตลอดถึงผู้เข้าร่วมการทำวิจัยก็ได้ข้อสรุปที่เป็นประโยชน์อย่างมากคือ ได้รับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในข้อมูลใหม่ และเกิดระบบการทำงานเป็นทีม ซึ่งกว่าจะมีการทำวิจัยต้องมีการเรียนรู้เชื่อมโยงกับองค์กรต่างๆ และทุกคนได้ตระหนักในหน้าที่ของการเป็นนิสิตและรู้หน้าที่ที่ตระหนักในการส่งเสริมอนุรักษ์งานพุทธศิลป์ให้มีการถ่ายทอดความรู้และมีการฝึกทักษะเสริมความรู้สามารถให้วิทยาลัยสงฆ์เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม และมีการระดมปราชญ์พื้นบ้านและช่างที่ชำนาญเฉพาะมาถ่ายทอดประสบการณ์ และต่อยอดนิสิตที่มีความสนใจพิเศษได้มีการเรียนรู้สืบทอดโดยอาศัยความสนใจและการสนับสนุนส่งเสริมอย่างแท้จริงจากทุกฝ่าย ซึ่งงานทุกอย่างจะสำเร็จลงได้ต้องอาศัยการร่วมมือจากทุกฝ่าย และเป็นที่น่าพอใจไม่พอใจบ้าง เพราะสูตรแห่งความสำเร็จไม่ได้มีไว้ให้ทุกเรื่อง ดังนั้นจึงต้องมีการวิจัยและหาความสมบูรณ์ในวันข้างหน้าแน่นอน เพราะตราบดีที่ยังมีการเปิดหลักสูตรและมีนิสิตสนใจเรียนในสาขานี้อยู่ตราบดี การศึกษาต้องมีตลอดไป และมีการศึกษาตลอดชีวิตวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางต้องมีการส่งเสริมอนุรักษ์งานพุทธศิลป์ต่อไป

## ข้อเสนอแนะ

### 1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1.1 ควรมีการกำหนดเป้าหมายของโครงการวิจัยประจำคณะ โดยมองเห็นการบูรณาการกับการเรียนการสอน ที่สามารถตอบโจทย์การประกันคุณภาพการศึกษาได้โดยฝ่ายศูนย์การวิจัยจากส่วนกลางที่เป็นผู้สนับสนุนก็ควรมีการกำหนดการอบรมและสร้างความเข้าใจให้กับคณาจารย์ และตัวแทนองค์กรนิสิตเข้าร่วมกำหนดเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน ให้เสนอทำอย่างจริงจัง

1.2 ในเรื่อง เชิงปฏิบัติการ หากมีการอนุมัติโครงการต่าง ๆ ที่เอื้อที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ในเชิงปฏิบัติมีผลปฏิบัติจริงจึงตามตัวบ่งชี้ของการประกันคุณภาพการศึกษา ในประเด็นของการประเมินแต่ละอย่างก็ควรให้มีการตอบรับการทำโครงการควบคู่ก่อนการพิจารณาให้งบประมาณ เพื่อให้มีผลบังคับต่อการนำไปปฏิบัติการและหากเมื่อครบเวลาตามกำหนด ก็จะมีผลงานมากมายให้แก่ศูนย์วิจัย เพราะกระบวนการสร้างความเข้าใจต้องสมบูรณ์ก่อนให้พิจารณาให้งบและพิจารณาผลงาน รับผลงานพร้อมรับข้อเสนอแนะ ปัญหา อุปสรรค ในการพัฒนา และมีความพร้อมในการเตรียมความพร้อมในการกำหนดเป้าหมายการทำวิจัย และ สอดคล้องกับแผนพัฒนามหาวิทยาลัยอย่างเป็นรูปธรรมและขอให้คณาจารย์ที่รับผิดชอบในโครงการนี้ไปจัดในโอกาสต่อ ๆ ไปจะเป็นประโยชน์อย่างมาก

### 2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษา เรื่องผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้งานอนุรักษ์พุทธศิลป์ ด้านต่างๆ เช่น การวาดภาพ การปั้นพระพุทธรูปปูน การเททองหล่อพระพุทธรูปโลหะ ตามแบบภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 ควรให้มีการวิจัยเกี่ยวกับแนวคิด ของประชาชนที่มีบทบาทต่อพระนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางในด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาครบทุกมิติในสังคม ในด้านพัฒนา ในด้านบริการสังคม ในด้านตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน

2.3 ควรให้มีการศึกษาการวิจัยถึงรูปแบบการพัฒนา วัด ของพระสงฆ์ยุคใหม่

2.4 ควรมีการศึกษาวิจัย ในการฝึกนิสิตให้ทำงานหรือให้มีกิจกรรมช่วยเหลือสังคม หลากหลายมิติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ตามแนววิถีพุทธ และสอดคล้องกับแนวพระราชดำริ ในอันที่จะให้คนไทยสามารถพึ่งพาตนเองได้เพิ่มขึ้น

2.5 งานวิจัยเรื่องการสืบสานการอนุรักษ์พุทธศิลป์นครลำปาง โดยมีการร่วมมือกับสถาบันที่มีความพร้อมสนับสนุนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย และมีกรอบความร่วมมือ แบบพึ่งพากันเพื่ออนุรักษ์ส่งเสริมงานพุทธศิลป์ให้อยู่คู่กับเมืองลำปางตลอดไป

### เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ร.ส.พ.
- ชินรัตน์ สมสืบ. (2548). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทในชุดวิชาการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ยุพาพร รุ่งงาม. (2545). *การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ*. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศิริวัฒน์ นารีเลิศ. (2557). *วิวัฒนาการของศิลปะไทย*. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2557, จาก [https://www.baanjomayut.com/library\\_2/extension3/evolution\\_of\\_thai\\_art/index.html](https://www.baanjomayut.com/library_2/extension3/evolution_of_thai_art/index.html)
- สุพร จุลทอง. (2540). *บทบาทในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช*. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2542). *วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- อรุณี เวียงแสง ตูลวัตร พาณิขเจริญ วราลักษณ์ ไชยทัพ และนัยนา หวายคำ. (2548). *การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.